

S.829
(1)

Pedi circumcision

A13/3/79

K34/79 A.S.Mosehle

1

0-1b

Go wela, Mphato, (go bolla)

b

1/32

Go wela (go bolla) ke modiro o o dirwang ka taelo le taolo ya kgosi ka go kwana le tirisano le sctshaba sa gagwe mo modirong wa go wetsa basimane le wa go wetsa basitsana. Le ga kgosi a lebele-tse mo malapeng a gagwe a bona gore bana ba gagwe ba basimane le ba basitsana ba gódile ke ba ba golo, gona sa pele o bitsa lekgotla (committee) la bakgoma le bakgomana ba mosate. Ke gore: Barwa ba gagwe le bo rangwanagwe le barwa ba bona, ba kgobokana mo lapeng la mosate. Gona kgosi o a ba laodisetsa: O re; nna ke re bana ba godile mo lapeng le mo motseng ka gona ke re: a ba wetswe ke banna le basadi ba tiile ba lebanwe ke go ka wetswa gore e tle e be masogana a ruri le methepa ya ruri.

2

Gona kgosi go tee le bona bakgomana ba tla akantshana taba e. Ge ba feditsa ba dumelanelane, ka kwano e tee ya gore, e, a bana ba wele. Go bitswa lekgotla la bobedi lona ke la mogosana a magoro a motse wa kgosi eo. Ke gore banna ba eleng dihlogo tsa kgoro e ngwe le e ngwe mo motseng wa kgosi eo e ratang go wetsa.

Bjelo ka mo motseng wa Mohlaletse Maroteng motseng wa kgosi Sekhukhune gona le magoro a 25 kgoro ya 26 ke yona ya mosate ya kgosi ka nosi.

Magoro a ntshe sia:-

(1) Matubeng	Kgosi ke Sekhukhune
(2) Makweng	kgosana Morwamotshe
(3) Mabyaneng	" Sekwati
(4) Ponyaneng	" Sepobe
(5) Marweng	" Komane
(6) Matubeng II	" Phethedi
(7) Maroteng	" Mogase
(8) Makaleng	" Pudiamakwa
(9) Matloung	" Makuduele
(10) Mathiba	" Seaparo

3

(11)	Mampuru	Kgosana	Selomakgoro
(12)	Phala	"	Ntshwane
(13)	Makgoleng	"	Moruthane
(14)	Makgata	"	Senkgadikgomo
(15)	Mafiri	"	Mafere
(16)	Malapane	"	Nakapedi
(17)	Maredi	"	Kgetsepe
(18)	Mabogwana	"	Bodibeng
(19)	Nape	"	Mamokwale
(20)	Ramaipadi	"	Nyahlane
(21)	Tladi	"	Sebope
(22)	Matsi	"	Mphatseng
(23)	Makola	"	Modupeng
(24)	Matsimela	"	Pautu
(25)	Masabela	"	Monampane
(26)	Maisela	"	Makgale

Ke ona magoro a motse wa Mohlaletse ga kgosi Sekhukhune le Maina a magosana (dihlogo) tsa magoro ao.

4

Ge bona magosana a a magoro a biditswe ba tla mo mosate ba kgobokana lapeng la mosate ba hlakana le bona bakgomana ba mosate go tee le yena kgosi; gona kgosi ka nosi o tla laodisetsa lekgotla leo se a ba bileditseng sona eleng go ba botsa gore ke re; Bana ba godile a kona e be gona isago (next year) ka gore kgosi ka tshwanelo (kgosi) o swanetšo bega taba ya polatšo ngwaga pele ga ge modiro wa kôma (Polotsa) o e ba gona. Gona kgosi le lona lekgotla la makgomana le dihlogo tsa magoro ba tla akantšhana taba e: go be ba tle ba bone ba kwane gore kôma e be gona isaga. Ge ba kwane ba dumelelana ba tla kgetha gore a byale go bitswe piitšo ya setshba sa banna ba motse ka moka. Mo lekgotleng la bona ba tla be ba akantshana le lebaka le letsatsi le piitsa ya banna ba motse e ka bang gona. Ga ba beile letsatsi gona ka lona letsatsi leo le feilweng ke lekgotla la kgosi le bakgomana le magosana a magoro.

5

Phalafala e tla letawa mokgosi wa hlabya wa gore: Banna mosate! Monna o wetseng mosate! Gona banna kamoka ba wetseng le masogana ba tla kgobokana mosate mo kgorong Leobong la mosate goba morithing wa kgoro ya mosate. Ge ba kgobokane ka bontshi gona kgosi o tla fi-hla letlatweng a bolelela setshaba se a ba bileditseng sona, a re ke le bileditse mo kgorong ya bo lena go tla go le tsebiša gore, isago koma (Polots) e gona ka kgwedi Mopitlo. (May) ka ga e le yona kgwedi e dipolots di thomang ka yona. Ka gona e mongwe le e mongwe a nang le ngwana wa lesoboro la tshwanela ya go wetawa a itukiša yo ngwana wa gagwe wa lesobo o goba wa lethumaša a leng kgole a a mmatametse a mmitsa a be kaufi gore isago a tle a wele Gona setsnaba ge se akantse taba e se e dumetsa se tla leboga sa tloga se thabetse taba e, mang le mang ge a tloga fa o ya go begela mosadi wa gagwe le go itukiša. Yo a nang le ngwana wa gagwe metseng ya kgole o tla romela tsebiso e gore ngwana isago mathomomg a ngwaga o tla a be fana gae ga gabu Kôma e gona mehleng ya bo lehono ka re masoboro a mantshi ba ba setse a bereka sekgoweng gona batwadi ba ba ngwalela mangwalo a go ba tsebisa gore ba goroge gae le go ba fa lebaka le ba ka bang ka lona mono gae le lebaka & la mothubo le la thomego ya modiro wa Kôma.

Gona ka lona lebaka lela le beilweng gore ke la kgobokano ya baboludi gore ba be gae ka lona, ba swanetsa ba gona. Yo a ka bonang ngwana wa gagwe a sa bonale o swanetsa mo kwelela gabotse mo a leng gona a tloga ka nosi ka sebele a yo mmitsa gore a tle gae. Ge n waga o fedile go batamela ngwaga wa pso ya polots, e tlare mo kgwedding ya Dibatsela (December) kgosi a bitsa pitsa ya lekgotla la magosana a magoro a ba laela a re: Botsang batho (banna) ba magoro a lena lere: Ka kgwedi ya Manthole (January) Masoboro ohle a swanetseng ke polotsa ba bonale mo mošate ka mehla ke a ba nyaka ka kgonthe go be byalo ka go kgosi a boletse. Gona masoboro ka yona kgwedi e beilweng ba tla ba mosate gomme kgosi a ba tsebisa ka mokgomana e mogolo wa mosate a re: Kwang masogana lenyaga le a wetswa le dirwe banna.

829

8 Gomme le swanetso thoma go thuba go tloga ka letsatsi la gore! Gore gona masoboro ba tla ya gae ba letela lona letsatsi le le beilweng goba la thomego ya mothubo. Ga lona la mothubo le fihlile (Mothubo ke modiro wa mosate wa go direla kgosi). Masoboro a kgobokana mosate gomme ba fiwa taelo ke mokgomana wa mosate gore, lehono a riyeng le yo go dira sa gore-gore! Mohlomong e ka ba go ya kgonyeng tsa mosate goba go yo tielela Magora a mosemo a mosate goba go yo rema diphata tsa meago ya kgosi (Mahlomo a go aga nyako) le go ya go garola mabyang a go rulela goba dipalelo mohlomong go ya lesolong la go yo tsomela kgosi nama ya Phoofoolo e a e ratang goba go yo fulela kgosi ditshidi tsa go tlo dira makhura a go soga megaswa ya mosate, le go rongwa mogongwe le mogongwe mo kgosi a ka hwetsang a na le patego ya gona. Modiro o mong gape ke go rema mafata a go aga kgoro ya mosate. Le ga motho mang le mang a ka hwetsa a na le modiro o morolo o ka ratang gore o phethege ka byako o kgona go ntsha seloba (Setseka) sa gagwe a neele kgosi a re: Ke kgopela gore ka setseka se masoboro a yo ntirela modiro wa gore! Gona kgosi o amogela setseka masoboro a laiwa go yo direla motho eo ka mo a ratang.

9

Modiro o wa go thuba ba o dira ka lebaka la kgwedi tse 4 go tloga ka kgwedi ya Manthole (January go fihla ka kgwedi ya Hlakola (April). Ka lona lebaka leo ia ge basimane ba dira ona modiro wa go thuba basitsana le bona ba dira wa bona mothubo wa go thakga malapa a mosate, go bopa Nebato, le go ritela malapa le go ya mahlakung le go gela mohumagadi meetsi a mediro ya mo malepeng le go ka kgopelwa ke e mong wa bapategi go yo modirela modiro wa gagwe wa patego o a ratang gore o rumenge ka byako mopategi yeo o ba kgopela mosate ka setseke pudi nku thsahete mabele. Tsahle tsec kamoka ke tsa kgosi. Ga kgwedi ya Mopitlo e fihlile gona go thomega modiro wa go hlama kôma le go bea matsatsi a thomega, ya tsatsi la tlhago. Taba eo e tsebiswa Meloko ka moka e a laletswa. Motseng ka moka go ba le mekgosi le tumo ya koša tša go wetsa ke lethabo, batsewadi ba itukisa gona kgosi o kgetha banna ba potego go ya go lukiša' felo mo mphatho o ka tlhang wa

10

11

ba gona, mo thabeng e kgethilweng go ba ya polletso. Ge go kgethilwe go lukisitsawe kgosi o bitsa ngaka ya mosate go yo lukisa felo fao ka go go tiisa ka dihlare tsa go phema baloi le meleko ya bona, ngaka ya go lukisa madulo a seratha sa mphatho go o tiisa ka dihlare e nyakwa ke yena kgosi e lefiwa ke yena.

Motswadi e mong le e mong le yena kua gae ga gagwe o katana, le go hlabela ngwana wa gagwe dihlare tsa go efa meleko le go ba tiisa, mang le mang o dira fao ka ngaka ya lapa la gagwe e a e tshephileng.

12

E tla re ka lona le le beilweng gore ke la tlhago ya kôma, gona monna e mong le e mong yo a nang le monaka wa dikgomo. O tla re masego-gare a bulela dikgomo tsa gagwe mo šakeng a di iša phulong kua nageng (sokeng) mo šakeng gwa šala mmamane. Fao go bitswa gore kgomo di ile Mogobo. Dikgomo tse fao di iswa ke masogana le bona masoboro a a swanetseng go ya pollong. Ga e le yo a sa lokelang pollo le ge a godile ga a ye gona ge gona a sesu a bolla. Ba tla di fudisa kua sokeng ga dihlare mosegare o mogolo nako tsa bo (1.0'clock). Mosegare wa sekgalela ba gapela dikgomo kua gae go yo di gama. Gona dikgomo ga di e ya gae di tla sepela ka lebelo di tshabesetsa bana ba tsona di fisa ke mafsi momekakeng ya tsona ka ge di hose di sa tswa phulong. E tla re ge ba fihla gae ba hwetsa basadi ba hlatswitse meeta ba e beile mo šakeng la dikgomo, gomme masogana le banra ba bang ba bafsa ba tla thoma modiro wa go gama dikgomo tse sisitseng mafsi a mantshi ba gama ba tiatsa meeta le dikgamelot. Ge ba feditse go gama basadi ba tlo tla ba rwalela mafsi lapeng le legolo ke gore lapeng la yo eleng kgosana ya kgoro eo, ba kgoro ya mosate le bona ba tla rwalela mafsi a bona mo lapeng la mosate. Ge mafsi a le mo lapeng la mosate gona go tla tloga basadi ka moka ba ya ka lapeng leo mafsi isitsweng ka ntshe ba ya ba rwele mantswana a go faga ka moka e mong le e mong a rwele ka mothotswana wa gagwe wa go silela gona basadi ba tla gotsa mollo ba hlatswa dipitsa ba apea magobe ka ona mafsi ao a gamilweng. Bogobe bjo bo bjalo bo apeilweng ka mafsi go sego meetsi bo bitswa Legala ge bo apeilwe bo dudule bo solelwa

13

14

mo megopong bo a bewa gabotse mo ngwakong wa mosate. E tlo re ka la ka moswane e sa le bosasa go tlo phuthwa magobe ka moka ka magoro a phuthelwa kua kgorong ya kgosi e kgolo ya setshaba seo gomma e mong le e mong yo eleng mmuludi o ya gona. Go phuthega fao ele barna le basadi le masogana le methepa ba yo bona ge ba ba yang lebollong ba ija Legala. Ba yang pollong bona ge ba fihla mosate ba emieswa gabotse ka mothaladi o motelele-telele ba khunama fase ka matolo ba inama gona banna tia ba ba ngwathela bogobe mo atleng tse pedi ba adibeditse e tlore mola ba khunamile ba swere magobe ka diatla go fotoga monna yo eleng mogale tlhabanong 15 le ge e ka ba banna ba ba bedi ba tla e mong le e mong a swere kgati ya moretlwa ba sala ba khunami ba ba buludi ka morago gona monna o hlabu mokgosi wa lentsu o re go ba ya pollong: Jang dikgomo! Jang dikgomo! Ce ba thoma go ja magobe ale a leng diatieng tsa bona, gona monna (banna) bale ba bagale ba tla thoma go itiya e mong le e mong wa ba ya pollong kgati tse pedi; tse pedi mo magetleng a tiwa a e ja. Gona ba eleng maphsegga ba tla bonwa gona fao. Ka re ba tla re go kwa bohloko bya kgati ba usa bogobe byo ba bo swereng ba lesa go ja. Ba eleng bagale ba tla isa pele modiro wa go ja le ge ba itiwa ba e kwa bohloko bya kgati ba tla fele ba e ja. Morago ge ba feditse go ja ba a tloga ba nnoši ba sena banna ba ya kua nageng ba yo hlwa ba hlobana (ba ripana) meriri ya bona. Ka bonnoši bya bona. Mantsibua ba tla 16 boa mo gae bohole ba gorogela kgorong ya mosate, batswadi ba ba tlisetse dijo tša mantsibua gona. Ba tswele makgweswa fela ga ba apara seaparo se sengwe. E tla re masego-gare mokgosi wa hlabya phalafala le naka tsa letsua ba buludi ba tswa kgorong ya mosate ba na le banna bohole ba motse le masogana le banna tia ba iswa thabeng e ba yang go bollela gona mo mphatho o yang go ba gona. Ge ba e tswa go fobya mogobo phalafala e a letsua mokgosi o a hlabja gore mang le mang mo motseng a tsebe gore ba ya pollong bjale ba atswa ka kgoro ya mosate ba gathabeng ge ba fihla kua thabeng mosogana a tsea dilepe ba rema mahlare ba aga serotha se babuludi ba tlhang go ba ka go sona lebaka ka moka ge ba sa le mo thabeng. Monna wa mmulutsi o kgethwa ke ba lekgotla la makgomana le magosana

17

a magoro. Go ka kgethwa banna ba ba 2 lega ele ba 4. Bona banna ba ba babulutsi ba tsebiswa kgwedi pele ga ge polotso e tla ba gona. Ba tsebiswa ke yena kgosi e swanetšo ba ~~mu~~no yo a seng a ke a bolaya motho ka lerumu thabanong. Motho eo a se nang dintwa. Motho yo w mulutsi o swanetšo ikilela gore ka lebaka ia kgwedi a seke a tsena mosading a se ke a hlabu seruiwa a se ke a swara se se huileng le ga e ka ba go ja nama ya seruiwa se se huileng le ga e ka ba go boloka mohu le go mo swara le ga e ka ba go fagola seruiwa Le mohlang a yang go thoma modiro o alafiwā ke ngaka ya kgosi ka go mo nosa sehlare le go mo hlabela sehlare se bitswang Maruru. Le bona babuludi Tshidi ya koma ba leswa ke yena Tshidi ke sehlare sa koma sa mosate se leswa muludi e mong le e mong e a bollang.

18

Ge ba fihla kua thabeng ya polletso basimane bohole ba ba swane-tseng go bolla ba tsena bohole mo serotheng se se agilweng ke masogana, gona banna bohole le masogana ba a kgobokana felo go tee ba e ba sekgoboko sa ntikudiku byalo ka lesaka gomme ka mo gare go tsena yena monna wa molotsi le nyaka ya mosate e e lailweng ke kgosi go alafa bona babolotswa ba. Yena o tsena a swere dihlare tša gagwe tše lebaneng modiro o, mmulutsi o tsena a swere dithipa tsa gagwe taa go bolotsa. Ge ba opetse kosa ya bona ya thomego ya modiro. Monnago kgosi yo a t hlatlamago kgosi bogosing o ema ka maoto o hlabu mokgosi o re modiro a o thomege ka lona lebaka leo mollo o mogolo o ~~b~~ goditswe o a tuka byalo ka lebone go bonegela bohole ba ba leng fa. Ka ge modiro oo wa polotso o dirw bosegoo gare bya matla go sa. Ge mokgoma e mogolo wa mosate a setse a hlabile mokgosi wa thomego ya modiro. Gona go tlo tswa motho yo eleng lethopja la ba motse oo ke gore motho yo e sego wa motse oo ka madi epja e le moagi wa motse oo ka leago la bothopja goba bofaladi (Foreigner). Motho yo byalo o bitswa "Molubi" mohlomong ke wa leloko la ba mathopja goba wa ba leloko la ba faladi. Yena ~~m~~ o tla tloga a ya serotheng a yo tsea morwa wa gagwe a mo tlisa mo kgobokanong ya sekgobo sa banna. Gwa thongwa ka yena go bolotswa ge go buluditswe yena gona go tliswa yo e leng ~~ngwana~~ wa kgosi yo e leng morwadi wa mphatho oo go bolotswa yena.

829

20 Gona motswadi e mong le e mong yo a nang le morwa yo a tlisitsweng polotsong o tla ya ka nosi ka mola serotheng go tsea ngwana wa gagwe ka letsogo a mo tlise go mulutsi (Moswara-thipa). Yo a se nang batwadi o tla iswa ke bo rangwanagwe goba bo malome goba bo ramogolo goba leloko le lengwe la bo bona a kgaufi le tswalano ya bona. Bona batho ba ge ba iawa mola go mulutsi (Rathipane) ba iswa ka tokologano ya tswalo ya bona ya madi le ka tokologano ya wadi a bogosi le ya magoro ka bogosi. Go thomega ka ba bagolo e sego ka bogolo bya go belegwa auwa! Eupja ka tokologano ya bogolo bya madi a bogosi, ba Magosi ba bakgoma ba bakgomana ba balata ba bahlanka go dirwa byalo ka magoro a magorwana go fihla ge ba fetsa ka yo e leng wa mafelelo-felelo a ba motse oo. Yena o bitswa gore ke Moswari wa serumula ge go feditswe go ripy a yena moripi o re go mo ripa a be a sege lefsika ke gore yo a se nang monnagwe. Moswari wa serumula. Le kgati ge ba teiwa ba teiwa ka ona mokgwa o wa tokologano ya tswalo ya bo moloko wa madi a bogosi, pele go teiwa Molubi morago kgosi morago bakgoma le bakgomana ka magoro ka magoro go fihla ka molata wa mafelelo a ba motse yo a reng go itiwa morago ga gagwe go itiwa lefsika.

Mo polotšong ge mulutši a fetšo ripa motho o mo fetetša go ngaka, ngaka e huetša ntho ka sehlare. Gona matswadi o a mo tše a swere nkgašana goba lekopelwana le le tsheletseng morole. Ka mo moroleng go rathela madi a tswang nthong ya thipo.

22 Madi a tswang thipong ya polotšo ga a rothele fase mobung a ageletswa ka nkgasana goba lekopelwana le le nang le morole wa dikgomo goba wa dinku. Wa dipudi o a ila ga o ratege. Basimane ba a bolotswa mo go weleng ga bona ba thoma go wela ge mosimane a na le nyaga e 13 - 16 le go iša pele godimo (from 13 years of age to 16 and up wards) ga go welwe ka goba ba ngwaga o tee. Ba wela ka sehlapha seo ka hwetsang mo metseng e megolo go wetswa masogana a e ka bang 200 goba 400. Babuludi ge ba wetse go feta lebaka la nyag e 5 ka ngwaga wa 6 go ka thoma ba bang go bolotswa ge ba ka siwa ke menyaga e 6 ba ka se ke ba bolotsa ka ngwaga wa 7 ngwaga wa 7 ga x o ntshe koma ba ka upje ba lesa ba bolotsa ka

829

ngwaga 8. Ngwaga wa polotšo o ka tshelwa mohlomong ka bakela
23 tlala, goba maduma (bolwetši) goba lehu la kgosi, goba ntwa.

Tlhologanyo ya mephatho ba e hlaoganya ka maina ka ge e reelwa maina. Bjalo ka kgosi ya Bapedi Sekhukhuni sa II o reetswe leina la Sekhukhuni sa I mphatho wa Sekhukhuni I e be e le Letuba ka gona le Sekhukhuni II mphato wa gagwe ke Letuba. Le leina la kgoro ya gagwe ke ka Matubeng.

Kgosi Thulare II o reetswe leina la kgosi Thulare I mphato wa gagwe e be, e le Lengana. Ka gona le Thulare wa II ke Lengana le bohole ba ba wetseng nae ke Mangana le kgoro ya gagwe ke Manganeng. Kgosi e busang Maroteng Bopedi lehono ke morwa Motse o reetswe makgolo a tatagwe mphato wa gagwe ke Lekwa. Ka gona le yens morwa Motse yo a busang lehono Bopedi ke Lekwa le bohole ba mphato wa gagwe ke Makwa. Kgoro ya gagwe ke ka Makgweng mo go weleng ga go iwe ka go ithatela go iwa ka thswanelo. Ke gore go iwa ka tshwanelo ya mabaka a matswalo a go belegwa ge motho a na le mogolwane wa lesogana le ge ba ka lehana ka leemo la legolo ba ka se ke ba wela go tee mphathong o tee go tla wela yo e leng yo mogolo yo monnyane a sala a letela menyaga e 5 ge e ka feta a wela ka wa go 6 lege e ka ba e motona byang le byang o swanetso go ema a dule nyaga e 5 e le lesoboro. Go byalo le lsogana ge a ka etwa ke mositsana pele mo matswalong lesogana le le ka setshole mositsana yo la wela pele ga gagwe o tla letela lebaka la mositsana yo ge a wetse gona ka morago polotsong e e latelago a ka bolla. Go byalo le go mositsana ge a ka etwa ke lesogana pele o tla dula lebaka la nyaga e 5 e le lethumasa ka ngwaga wa 6 ka ka wela.

25

Ge e mong wa tshwanelo ya go wela a ka gana go wela mohlomong ka poifo ya bophseg a bya gagwe o a gapeletswa ke batswadi ge a tiiša go gana o a kgokwa a iswe ka kgang. Ka gore bosoboro le bothumaša ke botsopja. Babuludi ge ba le kw. thabeng ba na le mohola go kgosi ka ge ba modirela ka go rema diphata tša meago ya nyaka le tša mafata a go aga kgoro. Le go sega le go garola mabyang le go kga dinti tša go aga le go loga dinthatla le disego.

829

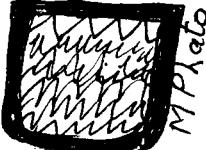
Tsöhle tša di dirwang ke babuludi kwa thabeng ke tša kgosi le dinama tše di ka bolawang ke bona tša diphōfōfōlō ke tša kgosi di lewa mosate, malapa a batswadi ba bona ga ba a direle selo. Ka tsona dikago tše di remiwang ke bawedi kgosi o agela basadi ba gagwe ka tšona. Ge a se na meago mo mosate o a kgona go di rekisetsa ba ba ka tlāng ba di nyaka go yena ka kgopelo ya theko go ba go ka thusa bafokodi ba motse wa gagwe ka tsona go ikagela gape bona babuludi ge ba le kua thabeng ba na le motho wa monna yo a ba disang a bang le babuludi ba bosegó le mosegare le go ba lota ga ba kgalema mo a ba bonang ba dira diphoso monna eo o bitswa gore ke moditi yena o nyakwa ke kgosi e mmee mo modirong wa boditi. Monna eo o a lefiwa a lefswa ke kgosi moputso wa gagwe ke kgomo (Namane ya Sethole) gape le yena ka mabaka a mang babuludi ba ka mo direla ka go mo remela diphata tsa dikgago le dinti le go mo garcelala mabyang a go rulela. Ka ntle le yena moditi yo, go na le masogana a a kgethilwego mo modirong wa bodisi le bohlapetsi bya babuludi ba masogana ao ona a bitswa baditi. Eupya bona ba thusa mo mosegareng feela mantsibuya ba gae ba robala gae, ba tsogela ka moswane o mongwe le o morgwe kua mphatong modiro wa bona o mogolo ke go thusa moditi e mogolo bolebeleding le go ruta bona babuludi ba dikosa tsa koma, bona ga balefiwe go lefiwa yo a hlwang nabo a robalang nabo a dulang nabo ka mabaka ka moka kua thabeng. Ka morego ga polotsa gona le mediro e mentshi e e dirwang sephering e e bitswang gore ke yona Kôma. Kôma ke gore sephiri. Sephiri seo ke sa barna-tia ba motse le bakgomana le matona a kgosi go tce le yena kgosi. (Seo ga se tsobje) ga se bolelwe). (Kôma go wela, go bolla) (Mantsu a a ūupa taba e tee) ge motho a ka re: Mokete o a wela, ke tla tseba gabotse gore o a bolla. Goba ge a ka re ke kôma, le gona ke tla tseba gabotse gore o lebollong. Kôma e thongwa ka kgwedi ya 'Opitlo (May) ka lebalana la yona. Gomme ba dula mothabeng ka lebaka la kgwedi tše 3 ba arogane le batho ba sa bonwe ba bonwa feela ke banna bə ba bolotseng ḡi ge ba fele ba e ya ga bona go ba ruta le go ba laya tsa buphelo bja senna le ka mo motho yo a bolotseng a ka phelang ka gona le go itshwara ka gona ge e le motho wa go bolla

phelo bja bosogana phelo bja bona mosading phelo bja monna
 lapeng le melao ya boitshwaro le tlhompho. Babuludi ge ba le mo
 thabeng ga ba apare diaparo, seaparo sa bona mo bosegong ke mollo
 o ba o orang ga ba tsware selo mothekeng ba tswara ka pele feela
 ba tswara letlalwala la mokgopana wa potsanyane ba o soga wa ba
 bjalo ka thethwana ya ha ona ba o aparang ka mo pele go efa feela g
 ge ba ora mollo gore ma pele e leng mo bonneng go se ke gwa
 kwa bohloko bja go fiswa ke mollo. ehleng ya bo lehono ga go
 29 sa sogwa matlalwana a go dira thethwana tše go rekwa mapayana mo
 mabenkeleng tekanyo ya(1½ yd) e e nang go no lekana feela ge e
 ka no pipa mo pele feela ga e le mmele ka moka le ka fa morago ga ba
 apare selo. Le mmele ka lona lebaka le la kgwedi tše 3 ge ba le
 thabeng e le babuludi ga ba du elelwa go ka o hlapisa le makhura ga
 ba tlatswe ka ona, ga ba bolwe meriri. Go teiwa ga babuludi
 ga go ka mehla go na le lebaka le ba teiwago ka moka ka lona.
 Ke lebaka la ge ba rutwa tokologano ya batswale bja bona gore
 mang le mang a tie a e tsebe gore ka bogosi bja go tswalwa bja
 madi a bogosi go tswetswe yo pele ga ka le gore mang le mang
 a tsebe gore ba kgoro ya bokete ba a mpheta ke ba bagolo go
 30 nna mo motseng ka tswalo ya madi a bogosi go na fao ba rutwa taba
 e ka go iteiwa motei ke mokgomama e mogolo wa mosate. Go thomiwa
 ka yo a bitewang gore ke: Molubi. Morago ga latela ya e leng
 kgosi ya bona ka moka yo a rweleng mphato morago go tsena bo
 monnagwe mo kgating ba ~~ba~~ ya ka go latelana ka magoro go fihla
 ka wa kgoro ya mafelelo yo e leng molata wa ba bohole ge go feditswe
 yena go lahlwa kgati ka yena go tiwa lefsika. Seo ke taetso
 ya bolata. Motlo yo bjalo o bitswa mosvari wa serumula (sesa).

Ka setsibana se se tlositsweng mo mmuluding, ditsibana tseo
 di bewa felo go tec gomme ge Brathipa (Mulutsi) a feditse babuludi
 ka moka ba feleletse gona ~~nak~~ ya kgosi e e leng ngaka ya koma
 e ka taelo ya kgosi o tla foka ditsibana tse ka mefoko ya dihlare
 31 tsa koma le go di thuntshetsa ka dihlare gore babuludi ba ba se ke
 ba rurigelwa le go phe ra. Ge go dirilwe bjalo go epja molete mo
 gare-gare ga mosasa wa mphato (Serotha) ditsebana tseo di tshelwa

K34/79

ka fa ntshe go tee le madi a a tsweleng mo go ripilweng setsibana ka ge a ageleditswe ka dinkgasana le makopelwana a a tshetsweng morole wa dikgomo goba wa dinku. Di bolokwa mo moleteng oo ge di bulukilwe gona moo tsa go bolokwa ntshe go dirwa sebeso sa go gotsa mollo wa go orwa ke bona babuludi ka moka gagolo besong sa yo e leng kgosi ya bona (ngwana wa kgosi) mollo wa mo sebesong seo ga o time o swanetso fela ole gona mosegare le bosego ka lebaka la kgwe-di tse 3 tse tsa ge babuludi ba sa le mo thabeng le ge mollo wa gona o sa tuke go swanetso fela go le magala a mollo fa ntshe le ge babuludi ba ile sokeng go tsoma goba dithemong mollo ona moo sebesong ga o time. Gore baloi le dibatana di tle di se ke tsa betsa leka ga ka fata molete go bolokolla ditsibana tseo e tlo re mohlang lebaka la koma le felago ge ba swanetso ya gae gona banna ba tla nyaka mafsi ka a mabotse ba aga thabanyana e nyane ba aga ka ona molora o wa sebeso seo ba dira leraga la go aga ka ona molora.

33

Ge palo ya babuludi e be e le e ntshi ntshi go tloba ga wa agiwa mebotwane e mebedi le ga e le e 3 seo e sala e le kgopotso ga bona babuludi ba ba bolotseng fao ntshe moo thabeng eo. Ka mehla e mong le e mong wa bona babuludi ba fao ge e mong le e mong a bona mphato oo o tla fela a gopola lebollo la gagwe ga motho e ka re e le modikana a bolla kua thabeng a hwa, ga a begwa gae, le ga tatagwe a le gona a tseba lehu le a ka se ke a be a tsebisa mmago lesogana le go fihla mohla madikana a chle a aloga a foloswa a e tla gae, ke gona lehu le ka begwang. Modikana je a hwile komeng ga a begwe gae. Ga a ila o begwa mohlang wa kalogo ya koma. Ge masogana a babuludi a alogile ga a sa bitswa ka maina a bona a byana goba a se soboro ba bitswa ka maina a bogolo a mafsa a leng maina a senna goba a bogolo goba a moreelelwia. Bjale ka motho so ga e sa le ngwana e be e le mpaki ga e le lesoboro e be e le Setiapudi. Lehono ga e le monna ke Kgobalale e mong so la bjana ke Mamonneng la bosoboro ke Tahlane la bona ke Magomarele

Ge koma e sa tso hlagá (e sa tšo thoma) kgosi o tla šupetsa batho sešego se se tletšeng mabele gore a šilelwé babuludi kgwedíng ya mathomo dijo e ba tsa kgosi, e tla re mo-hlang sesego se sa mabele a mošate a felang gona motswadi e mong le e mong o tla ntsha mabele a gagwe go fepa ngwana wa gagwe. Basidi e ba basitsana ba Mathumasa ba ba swanetseng go bolla ka morago ga masogana ao (Basimane). Ba apei e ba basadi batswadi ba ba babuludi ba ba se nang batswadi. Disuana goba ba batswadi e leng Diloka goba batsofadi bona ga tla kgopelwa melokeng ya bona gore ba ba apeele. Go rwala go tlöga ka fa gae go rwala basitsana ba dikgarebe gomme e tla re mola ba batametse thaba ya mphato magobe a tla tsewa ke banna le masogana ba a rotosetsa ka thabeng go Madikana (Babuludi). Methepa yona e gomela gae ka go tsama e rwa ele dikgong tsa go thusa basadi go apeela madikana a ge mabele a sesego sa mosate a fedile gona kgorong e ngwe le e ngwe go ka na gwa apeelwa ka mo lapeng la kgosana ya kgoro ya bona, baapei e le bona basadi ba siledi e le bona basitsana ba mathumasa Maleba-koma barwadi le bagi ba meetsi le barwaledi ba dikgong e le dikgarebe. Megopo e ya babuludi ga e boa kua thabeng ga e sa dumelélwé go bonwa ke basadi le yo a sa bollang ka gona ona masogana a a tswisang megopo thabeng ge ba ka ~~xx~~ bona mosadi goba yo a sa bolang mo tseleng ya ge ba sa tswa thabeng ba tla mo roga ka maroga a masoro, eupya ga e setse e tsene mo lapeng ga e sa na taba e ka bonwa ke mang le mang. Masogana a a isetsang Madikana (babuludi dijo thabeng a bitswa Baditsaana (Baditiana)).

35

36

Koma ya lebollo la bodikana e tšeа lebaka la kgwedi tše 3. Ge kgwedi tše 3 di fedile kgosi o tla bitsa piitsø ya setshaba sa motse a ba botsa gore a re: Koma ~~x~~ e budule a go aloswe bana ba bowe gae gona banna ba akantshane taba e ba e dumelane gona kgosi o tla laela gore: Yang le yo go itukisa le itukisetse kalošo lebaka le batametše. Gona banna ge ba phatlalala mo piitsong ba tla botsa basadi ba bona go lukiša tša go apeya mabyalwa a kalošo le go nyaka makhura le matsoku. Banna ba loka ka go šoga makgeswa a kalošo

le ditlhaba mo kalošong babuludi ba aloga ka go tswala lekeswa la nku esego la pudi goba la se seng kantle le go tswara kgeswa la nkü le tlhaba ya yona.

- 37 E to re mohlang kgosi a kgethileng tšatši la kalošo gona o bitša piitsa ya banna gape gomme o ba tsebisa gore tsebang koma e tla fologa thabebg go tla gae ka letšatši la gore-gore! Gona banna ba tla boela magaeng go tsebisa basadi go thoma go apeya mabyalwa a go dira monyanya wa kaloso ge letsatsi le fihlile mabyalwa a apeilwe a hlotlilwe banna ba hle ba motse ba tla ya kua thabeng ba hlwe ba bola babuludi ditlopo le go ba tlatesa mmele ka makhura le ka letsoku le go ba tswesa makgeswa le ditlhaba gomme ya re mantsibua ka tsatsana-sobela babuludi ba fiswa gae serotha sela ba beng ba dula ka go sona sa tshungwa ka mollo ge ba fihla gae ba tseña ka mogobo wa lethabo basadi ba hlakela ka lethabo ba lets mekgolokwane banna ba tia dikati e ba thabo le legolo-golo ruri.
- 38 Dialoga di gorogela mo kgorong ya mosate, basadi ba ba hlakelela ba ba reta ka direto tsa bona. Morago ba ba tlisetza dijo magobe a sebiwang ka dinama. Ke gona ba thomago go iphsina ka dinama tsa go seba magobe ka ge kua thabeng ba be ba no ja bogobe bya moratha bosa sebiweng ka nama le ga e le morogo ka ge modikana a sa je letswai. Sejo se se nokilweng ka letswai. Ka morago ga ge ba lle ba ba tlisetza magogwa a mafsa le dikobo tsa bosegó tsa go robala ba robala mo kgorong ya mosate bosasa ge ba tsoga dikobo di rwalelwā malapeng a bo bona ke dikgaetsedi tsa bona bafele ba ba tlisetza tsona mantsibua a mang le a mang mo kgorong ya mosate ba robala le go hlwa matsatsi a 10 ka la 11 ba ya malapeng a bo bona, le go ya apara diaparo tša bona. Ka lebaka la ge Dialoga di le mo kgorong ya m̄sate, banna le basadi ba motse bona ba be ba le thabong le legolo ba e nwa mabyalwa ale a apeetsweng kalošo. Kgosi le yena o hlaba kgomo a hlabele bona dialoga a leboga ka mo ba mo šometšeng ka gona ka lebaka la ge e sa le koma. Ka ge batho ba sa swane ka tša go phela ba bangwe e le bana ba bahumi bang e le ba badiidi gona ba e leng ba bahumi ba direlwā monyanya ka go ba hlabisa phooko goba kgapa ba e leng bahumi ba bagolo ba hlabe le kgomo go direlwā morwa wa gagwe monyanya

829

K34/79

wa kalošo. Gona ba aloga koma ba tla mo gae ka lebaka la ngwaga ba bitswa gore ke magaola ke gore batho ba ba sešugo ba fetsa koma ka botlalo ba dula lebaka la ngwaga. Ka morago ba sa swanetšo boelela ba ya komeng ya mafelelo ya tekanyo ya lebaka la kgwedi tše 2. Koma eo ya mafelelo e bitšwa bogwera ge ba feditše koma ya bogwera ba ka dula le banna kgorong ba ka ba lekgotleng la tsheko ya melato, ba ka jela le banna felo go tee ba ka rongwa go rapela melato ba bitswa gore ke banna ba tlogile bošoboro. Ka gona yo a ka ratang go nyala mosadi a ka nyala. Gape a ka beiwa goba Moditi gobamoditsana. Gape le mo sephering sa tša ge go rerwa tša kôma a ka tsena gona. Ge motho e ka re e sa le lesogana feela a bolotse a hwa batswadi ba gagwe ba a kgon a go mo nyakela mosadi ba mokgopelela yena ba ntsha dikgom o ba yo mo nyalela le ge a huile mosadi yo o tla bitswa ka leina la monna yo wa mohu. Go tla nyakwa monnago mohu yo gore a belegise mosadi yo bana le go mo blokomela. Bana bona ba tla bitswa ka leina la monna eo wa mohu eupya ge lesogana le ka hwa le sesu la nyala batswadi ba se ke ba mo nyalela mosadi gona o a hwelela le go reeletwa leina ga a reiwe ga go motho molokong wabo yo a ka mo reeletlang.

Mephato ya banna.

1. Matuba	Kgosi ya bona Kebe.
2 Mangana	" Phatudi
3 Makola	" Kgagudi
4 Thulare	" Mangana II
5 Nabyana	" Sekwati
6 Magasa	" Motodi
7 Makwa	" Morwamothše
8 Makgalwa	" Bokgobelo
9 Mathamaga	" Makôkô
10 Marutla	" Phaswane
11 Matuku	" Mogase
12 Matsepa	" Sepheu
13 Matsolo	" Lepalakate
14 Matšaga	" Seraki

42	15	Makgola kgosi ya bona Kgarudi II
	16	Madikwa "
	17	Madissa "
	18	Mankwe "
	19	Matsepa "
	20	Madingwana "
	21	Matlakana "

43

Ka lebaka la ge masogana a e le magaola. Go thomega koma ya lebollo la basadi yona e tsea lebaka la ngwaga ka moka ge lebollo la bona le thoma le thoma byalo ka la banna ka go kgobokanelwa ke Lekgotla la kgosi le mohumagadi le bakgomana le mahumagadi a bona. Ka morago go kgobokana kgosi le makgomana le mayosana a magoro. Ge bona ba akantse taba e ya go ba gona ga koma ya lebollo la basadi ba e dumelane gona kgosi o laela makgomana gore a bege taba e mo magorong a bona. Morago kgosi o bitsa piitso ya setshaba sa banna bohle ba motse o a ba begela gore a koma ya basadi e be gona. Ge setsha sa banna bohle ba motse se akantse taba e se e boledisana se dumelane gona ba gofela tsohle go kgosi gona kgosi o tla e gafela mohumagadi wa gagwe yo mogolo yo e leng yena e mogolo go basadi bohle ba gagwe (The Principal wife) yena o tla bitsa lekgotla la basadi bohle ba motse a ba tsebisa gore: A ga! Banna ba re dumelsete koma, ka gona ka letsatsi la gore gore! Banna bohle ba basitsana ba nyakega fa mosate bohle ba ba lebanego ke go ka bollotswa. Ka gona yang magaeng le ye go itukisa ge ba phatlaletse ba ile gae gona go tla kgobokana basadi bohle ba bagolo, Basadi-tia ba kgoro ye ngwe le e ngwe ya ba motse ba ya ka nokeng e ba yang go bolletsa basitsana gona ka ge koma ya basitsana e thomega go dirwa kua nokeng. Ba ya go kgetha felo mo koma e (Basitsana) ba ba ka hlapiswang gona. Ge ba go kgethile gona ba tlabo ba fata bodiba bya bogole byo motho a ka bowang ke meetsi a byona ka matheka, ge ba feditsa go fata bodiba byo gwa nyakwa ngaka ya mosadi e tsebang dihlare tsa koma ya basadi a upela bodiba byo ka tsona dihalare tsa hlale byo gagwe tsa go efa meleko ya baloi ba ba ka bang gona. Ge go phethegile tsa tukiso ya bodiba gona taelo e tswa mohumagading ya gore e basitsana ka la gore! gore! Bohle ka moka ba be mo mosate, gona ka lona tsatsi leo le beilweng basitsana bohle ba loketseng pollo ba ya mosate ba kgobokana gona ka byona bosegoo go tla lala go na le mekgosi e megolo mo motseng ya basadi methepa banna ba e nwa mabyalwa a

44

45

bitsa piitso ya setshaba sa banna bohle ba motse o a ba begela gore a koma ya basadi e be gona. Ge setsha sa banna bohle ba motse se akantse taba e se e boledisana se dumelane gona ba gofela tsohle go kgosi gona kgosi o tla e gafela mohumagadi wa gagwe yo mogolo yo e leng yena e mogolo go basadi bohle ba gagwe (The Principal wife) yena o tla bitsa lekgotla la basadi bohle ba motse a ba tsebisa gore: A ga! Banna ba re dumelsete koma, ka gona ka letsatsi la gore gore! Banna bohle ba basitsana ba nyakega fa mosate bohle ba ba lebanego ke go ka bollotswa. Ka gona yang magaeng le ye go itukisa ge ba phatlaletse ba ile gae gona go tla kgobokana basadi bohle ba bagolo, Basadi-tia ba kgoro ye ngwe le e ngwe ya ba motse ba ya ka nokeng e ba yang go bolletsa basitsana gona ka ge koma ya basitsana e thomega go dirwa kua nokeng. Ba ya go kgetha felo mo koma e (Basitsana) ba ba ka hlapiswang gona. Ge ba go kgethile gona ba tlabo ba fata bodiba bya bogole byo motho a ka bowang ke meetsi a byona ka matheka, ge ba feditsa go fata bodiba byo gwa nyakwa ngaka ya mosadi e tsebang dihlare tsa koma ya basadi a upela bodiba byo ka tsona dihalare tsa hlale byo gagwe tsa go efa meleko ya baloi ba ba ka bang gona. Ge go phethegile tsa tukiso ya bodiba gona taelo e tswa mohumagading ya gore e basitsana ka la gore! gore! Bohle ka moka ba be mo mosate, gona ka lona tsatsi leo le beilweng basitsana bohle ba loketseng pollo ba ya mosate ba kgobokana gona ka byona bosegoo go tla lala go na le mekgosi e megolo mo motseng ya basadi methepa banna ba e nwa mabyalwa a

46

bitsa piitso ya setshaba sa banna bohle ba motse o a ba begela gore a koma ya basadi e be gona. Ge setsha sa banna bohle ba motse se akantse taba e se e boledisana se dumelane gona ba gofela tsohle go kgosi gona kgosi o tla e gafela mohumagadi wa gagwe yo mogolo yo e leng yena e mogolo go basadi bohle ba gagwe (The Principal wife) yena o tla bitsa lekgotla la basadi bohle ba motse a ba tsebisa gore: A ga! Banna ba re dumelsete koma, ka gona ka letsatsi la gore gore! Banna bohle ba basitsana ba nyakega fa mosate bohle ba ba lebanego ke go ka bollotswa. Ka gona yang magaeng le ye go itukisa ge ba phatlaletse ba ile gae gona go tla kgobokana basadi bohle ba bagolo, Basadi-tia ba kgoro ye ngwe le e ngwe ya ba motse ba ya ka nokeng e ba yang go bolletsa basitsana gona ka ge koma ya basitsana e thomega go dirwa kua nokeng. Ba ya go kgetha felo mo koma e (Basitsana) ba ba ka hlapiswang gona. Ge ba go kgethile gona ba tlabo ba fata bodiba bya bogole byo motho a ka bowang ke meetsi a byona ka matheka, ge ba feditsa go fata bodiba byo gwa nyakwa ngaka ya mosadi e tsebang dihlare tsa koma ya basadi a upela bodiba byo ka tsona dihalare tsa hlale byo gagwe tsa go efa meleko ya baloi ba ba ka bang gona. Ge go phethegile tsa tukiso ya bodiba gona taelo e tswa mohumagading ya gore e basitsana ka la gore! gore! Bohle ka moka ba be mo mosate, gona ka lona tsatsi leo le beilweng basitsana bohle ba loketseng pollo ba ya mosate ba kgobokana gona ka byona bosegoo go tla lala go na le mekgosi e megolo mo motseng ya basadi methepa banna ba e nwa mabyalwa a

46

a diretswego tlhagiso ya koma e ya basitsana. E tla re ga lona leo le latelago la ge ba robetse mosate le hlabya gwa hlabya mokgosi ka masa moropa wa letswa basadi bohole ba motse ba e leng bo mmago ba ya pollong ba tsoga le dikgarebe ba ntsha ba ya komeng ka kgoro ya mosate mokgosi wa fela o kwala moropa o letswa basitsana bao ba baya komeng ba iswa felo mo ba rego ke Motageng ke gore mo go nang le mobu o mosweu wa Motaga o byalo ka Kalaka. Ke fa modiro wa koma o thomago gona. Gona fao ntshe ba ya go hlwa letsatsi ka moka le methepa ya motse ba hlwe ba bilusana nabo le go ba otla ka meretlwa le go otlana seng ea bona ka nosi. Gona e tla re mantsibueng a merithi ba ba ntsha felo moo ga motaga ba ba tloditse ka motaga e le ba ba sweu ba na le megogoma ya dikgati ba bantsha ba leba gae. Ba tsama ba opela kosa tsa koma.

47

Morupa o lla ba leba kua gae ge ba fihla gae ba gorogela mo mosate ka mogobo o mogolo, ba robala gona ba se ja selo ba hlwele le tlala ba bile ba robala nayo mo mmeleng ga ba apara selo ga e se nteba le lebole feela. Ka la ka moswane ba tsoga e sa le bosego ba iswa kua nokeng go yo hlapiswa mola bodibeng byola bo epilweng ke basadi-tia, gona ba hlapiswa fao bodibeng byoo ba hlapisi ke basadi ba ditsibula le dikgarebe yona koma ya basadi e direga marega ka kgwedi ya Mosegamanye (July). Mola phefо e tonya metsi le ona a tonya a onelela. Bona basitsana ba babuludi ba bitswa gore ke Bale. Ke gore: Basitsana ba koma gona ba tla hlapiswa mo nokeng bodibeng tekanyo ya matsatsi a lesome (10)

48

ba e ya nokeng tsatsi le leng le le leng. Mo nokeng ba a tsogela ba fihla meetsing ~~fm~~ pele ga letsatsi le hlab. Mosadi yo e leng moima ga a hlapise Bale le Kgarebe ge e imile goba e phela le monna ga e hlapise bale, goba mositsana wa kgarebe ge a sa tswa go nyalwa a phela le monna wa gagwe ga a dumelwa go ka hlapisa bale, le ge e ka ba kgarebe ge e na le lebaka la madi a kgwedi go a ila ga a hlapise bale ge go le e mong wa bona bale ka noši yo a imileng ga a hlapise le ba bang o hlapa ka tlase mo metsi a elelang gona poifo ba re ge a ka hlapa le ba bang ba re Bale bohole ba ka baba ke maoto. Le ge e ka ba ngwana wa kgosi ge a senyegile

a letswe o no hlapa ka tlase (ka theogedi).

49

Ka mehla le mehla ge ba bowa ka nokeng ba hlwa ba dira mediro ya mosate. Go ritela lapa la mosate goba go bopa meboto goba go rwalela dikgong tsa mosate, le mediro e mong ya mo lapeng la mosate e lebaneng basadi. Gomme ka lona lebaka le la go ba sa hlapa, diaparo tsa bona ke ntepa le thethwana e nyane ya pudi. Ge ba feditso hlapa ba fetsa matsatsi a tekanyo ya kgwedi ba le mo gae ba soma mesomo ya mosate le go hlagola masemo a mosate le go kgopelwa go kgosi ke batho ba ba nang le mesomo ya bona gore ba e direlwe gona ba ntsha ditseka tsa bona ba nea kgosi gona kgosi o tla tsea setseka a dumelela bale go yo direla motho eo. Mohlo-mong e ka ba modiro wa go hlagola gola wa go thatha mabyang a go rulela ngwako kgole goba go somelwa mosomo o mong wa gagwe o a ratang ge o phethega ka byako. Ge lebaka la kgwedi le fedile. Bale ba iswa thabeng ba re: Ba ile molapong gona ba fetsa lebaka la kgwedi kua molapong ba na le baditi ba basadi mo ntsha modiro o mogolo ke go rutwa tsa basadi ka mo mosadi a ka phelang le monna ka mo mosadi a ka itlhokomelang ka gona ka lebaka la ge a na le madi a kgwedi le ka mo a swanetseng go boifa go kopana le monna ge a na le lebaka leo la madi a kgwedi le ka mo a swanetseng go se kopane le monna o ſele ge e le moima le ka fa e leng kotsi ka gona. Bona basadi ga ba bolotswe byale ka banna polotso ya bona e fo ba go tlaiswa gore: Mo tseleng ya pelego ya gagwe go lekwe gore go dirwe gore mohlang a kopanang le monna a se ke a kwa bohloko a se ke a boifa, le gore mohlang wa pelego ya gagwe a se kwe bohloko gape ba rutwa le tsa pelego le ka mokgwa o a ka emang goba k go dula goba go robala ge iri ya pelego e tlide koma ya basadi ga sse selo, mo go yona segolo thata ke ditayo tsa phelo bya monna le mosadi mmogo le dikotsi tse di ka rotogelang monna di e tswa mosading le tsa boitshwero ge motho e le moima go fihla mekgweng le medirong pelegong. Ka lebaka la ge bale gona molapong (Thabeng) ba isetswa magobe kua ntsha ke batswadi ba bona magobe a bona a na le diseba merogo goba mafsi goba nama ga ba byale ka madikana magobe a bona a sa ſebetsweng yo e ka reng ge a e ya

52

molapong ya be e be e le moima a be a fihlelwa ke lebaka la gagwe la go belega a le thabeng a ka se ke a dumelwa go boa ka gae go belega o tla fo belegela gona kua thabeng a na lego hlokomelwa ke bona batswadi le yo e ka reng ge a e ya molapong ya be e le motswetsi o tla ya gomme batswadi ba gagwe le babo ba tla rwala boima bya go fepa lesea leo le go fele ba le isa go mmagwe kua thabeng go yo anywa. Dijo tsa bona Bale ga di apeiwe mosate e mong le e mong o apeelwa ka gabu ke batswadi. Kua molapong ge ba bowa ba bowa ka morago ga lebaka la kgwedi. Ge ba bowa gona ba botoga ba hlobile meriri ba sa tswele ntepa le thethwana.

Ka morago ga matsatsi a lesome go dirwa mabyalwa a morero o mong wa koma tsa bona basadi ba re ke "Masupyane" Ge go nwelwe mabyala so gona Bale ba tsolwa thethwana le ntepa ba tswara sekgethu mmolelo o re Bale ba a rokwa.

53

Sekgethu ke setswaro se seng se se direlwang bale se dirwa ka mokgopa wa mogaswa wa kgomo. Go tswarwa ga sona Bale ba e tswara thekeng byale ka ga nke ke mosadi ge a tswere Roko ka lona lebaka leo la ge ba tswere dikgethu motho a ka se bone ngwale a e thoma goba go ya marotong (Mahlopologo) le ge a ka babya ke bolwetsi bya ka teng motho yo sa bollang koma ya basadi a ka se mmone o bonwa fela ke mosadi kgarebe ba ba bolotseng koma ya basadi gape o bonwa ke bona Bale ba bang ka nosi. Gape ka lona lebaka la ge ba rukilwe ga ba boledisi motho wa monna ga ba tshabese ga ba robale metseng e se le ga ba etele kgole-kgole mo e ka bang lecto la letsatsi ka moka. Bona bale ba robala felo go tee e leng mo Thupa-ntlong ya bona e e agilweng mo mosate bana le modisi wa bone yo a kgethilweng ke lekgotla la basadi ba bagolo ba go laola koma. Motho yo o bitswa moditi ga a lefiwe tefo ya gagwe ke ~~xx~~ ge bona bale ba mo di-ela ka diatla tsa bona go mo hlagolela le go mo rwalelela dikgong le go mo thakgela lapa ra go bopa le go ritela. Ka manisibua a mang le a mang ge ba boa medirong ya mosate ba le mo thupa-ntlong ba rutwa go reta maina batswadi ba bona le go reta meeno ya gabu bona le go rutwa go homotsa ngwana ka go mo reta. Mo mosegareng ba hlwa ba ſoma meſomo ya mosate

54

le go ya mo ba rekilweng go kgosi go yo ba direla ge lebaka la ngwaga le fola ba rutwa tse ding goba mekgwa e meng ya sepheri e e ka se bonweng ke motho goba go tsebya ke motho e le bona ba ka gse e hlamulele motho le ge e ka ba moratwa wa pelo ya bona. Ge ngwaga o fedile gona kgosi o tla begela kgosi ya monna gore:
 Begela banna koma e e budule ba ito ise e aloge. Gona kgosi o tla bitsa piitsa ya banna go ba tsebisa gore basadi ba re koma e budule a e aloge gona ge banna ba boledisane ba dumelane ba tla tsebisa kgosi gore taba eo e a lebogega a e aloge gona kgosi o tla begela mohumagadi tsa tumelo ya hanna. Gona mohumagadi o tla bitsa lekgotla la gagwe la mahumagadi a bakgomana le ba magosana a magoro gore ba akantshane taba ya tsu kalogo, le go bea letsatsi ge ba akantshang gona ba tla bega taba e ya kalogo go batswadi ba bana le go bohole ba leago, gona batswadi ba tla laletsat taba eo le go ba meloko ya kgole gona ba tla itukisa ka go nyaka dintepa le mabole a mafsa le dikobo le dipheta. Ge ba lukile ba tla lukisa tsa mabyala a go alosa. Ge mabyalwa a apeilwe a budule gona letsatsi le a bewa ka lona tsatsi leo la kalogo basadi ba tla ya ba e hlwa le bona bule ka kua nokeng ba hlwe ba ba beanya gabotse ba ba tlotsa ka makhura mmele le ka letsoku ba thakgile meriri ya bona. Ka mantsibua ba tla ya gae ba na le bona batswadi basadi bohole ba motse mekgolokwane le mekgosi ya lethabo e tla gola ya kwala ka lethabo barna ge ba tsena ka kgoro ya mosate ba tla ba tiela dikati le go goba mogobo wa tlhalalo. Gona basitsana bohole ba Dialoga ba tla robala mo lapeng la mosate ba alelwa magogwa a mafsa le go upara dikobo tse mphsa. Batswadi ba bona ba tla ba tlisetsa dijo tse bose. Dinama le magobe. E tla re ka bosasa ge ba tsoga ba tsogela nageng (šokeng) ba sešu ba ja selo. Ba re: Ba ile legotsaneng. Matsibua ge ba bowa ba gorogela mo mošate ba rwele dikgong, ba rola mo lapeng la mošate ba kgobokana mo kgorong ya mosate ba tswere mabole fela ba sa tswara dintepa.
 Ba ya lebelong la ba tswele ka pele feels. Ba re ba ya maebaneng

ge ba bawa ba bowa ba bina ba rwele mafofa a maeba mo dihlogong tsa bona ba a hlometse gabotse ba bina gona ba bonwa ke banna le masogana a a bolotseng Lethumaša le lešoboro ga ba be gona ge ba tsena ka kgoro batswadi ba ba tšwesa dintepa tša bona tše mphsa ke methepa e mefsa ba robala gape mo lapeng la mosate ka moswane kgosi o ba hlabela kgomo batswadi ba ba tlisetsa magobe a go ſeba nama tše ka ona ba a ja ge ba feditše ba a phatlalala mang le mang o ya ka gabu a thabile a itseba gore lehono ke kgarebe a ka nyalwa o tšwa go ruta mekgwa yohle ya sesadi. Ba ba ileng ge ba thoma go bolla ya be e le boima le ba e beng e le batswetsi le ba ba kileng ba swara bana ba tloge ba hwa le ba ba kileng ba ima mpa ya bona ya senyega. Bona ba aloga ka thetho e ſego lebole. Batewadi ba ba sogela dithetho tsa go aloga ba ba senang sekgora le lengalatsepa bona ba aloga ka lebole le ntepa e botse ya mangati.

58

Ga mositsana wa muludi goba lesogana la mmuludi a ka re a le kua thabeng goba molapong a babya a be a hwa ga a bolokwe gae o tla bolokwa gona kua mphatong mohu wa mmuludi ga a tsene gae. Ga e le mositsana a ka hwa ha sa le mo gae ba sesu ba ya molapong goba batswa go boa molapong yena o bolokwa mo mosate ga a bolokwe lapeng labo goba lešakeng labo mphato ya basitsana le yona e bitswa ka bana ba kgosi ba vasitsana. Ge morwedi wa kgosi a reetswe leina la makgoloagwe mohlomong makgoloage e be e le Tlakale. Mphato wa gagwe e le Matlatso gona yena ngwana yo wa kgosi e leng Tlakale, mohlang a bollang mphato wa gagwe wa basadi e tlo ba Matlatso. Ga e mong e ka ba lekgolane a reetswe leina la makgoloagwe gomme makgoloagwe e be e le Lepoko gona mohlang o ngwana yo wa kgosi a bollang ba mphato wa gagwe ke Mapoko.

59

E tla re mohlang koma ya basadi e alogang, gwa feta matsatsi-anyana mokgosi wa hlabya ka taelo ya kgosi wa gore magaola ka moka a a kgobokaneng ba tle ba yo ephetsa ka go yo bolla koma ya bogwera gona basimane ka moka ba magaola, ke gore ba ba bolotseng Bodika ngwagola, ba tla kgobokana moſate ba thoma go rema dithemo tša mosate e leng Mafata Mahlomo go kga dinti go garola byang le ‡ go bo sega le e meng mediro ya moſate le go tsomela kgosi

diseba (Dinama) ge ba feditse kgwedi ba rema. Kgosi o tla bitsa piitso ga banna bohole ba motse a ba tsebisa letšatši la go hlagga koma ye ya Bogwera gona ba tla e tuikiša ka gore basadi ba apeye mabyalwa a go hlagisa koma ya bobedi ya banna e bitswang gore ke Bogwera. E tlore mohlang basadi ba omelang mabyalwa banna ba masogana le bona banna-nna le ba bang ba bona ba išwa bogwereng ba tloga bosego gare mokgosi wa lla phalafala ya bobola gwa iwa Leriana. Kua kgahlamong ya noka ya Tubatse ge e tsena ka nokeng

61 ya Lepelle, felo fao go bitswa Leriana ba yo kga byang bya Leriana, ka byaang byo bya Leriana go dirwa setswalo sa masogana ge ba bolla koma ya bogwera ba tlo lala ba sepela ba fihla ga go e sa ka moswane ba bowa ba fihla gae bosego banna ba ba beng ba setse gae ba tla ba gahlanetsa ka mogobo ba gorogela mo mosate mo kgorong ya mosate go agilwe serotha sa ka gae se se bitswago Thupa-ntlo. Ke se se lokiseditseng magwra go robala ka ntshe. Ba tswa Leriana ba gorogela ka go sona ba Bea ona mabyang a Leriana ka gona ke ka fao banna-tia ba tlang go a logela gona go a lukisa goba setswaro sa magwera byona byang byoo bya Leriana ge bo lugilwe gwa dumelwelwa gore bo bonwe ke yo a sa bollang koma ya banna ya Bodikana e leng mašoboro le basadi se bonwa feela ke yo a bolotseng Bodikana. Ge bo lugilwe

62 bo bitswa gore ke sehlare. Ga bo sa bitswa Leriana. Gape bo bitswa gore ke : Koma. E tlo re ge banna-tia ba feditso loga byang byo bya Leriana e le sehlare, gona babuludi ba tla ya ba aga serotha sa bona sa kua nageng kgojana le motse mo go lego thabana goba sethokgwana sa lesokana mo banna ba bagolo ba go kgethileng mo ngaka ya mosate e go theileng ka go Bea dipheko tsa go go tiisa ka go efa baloi le baliki le go phaya maduma gona moo magwera a aga mphato wu serotha sa bona sa bogwera e leng mo ba gorogelang gona ge ba e tswa nageng le mo ba jelang dijo gona le mo ba rutelwang tsa sephiri sa koma ya banna ya bogwera gona. Baruti ba ntshe ke banna-tia ba motse. Ge ba feditse go aga kgoro e sehlilwe pheko ya koma e kokotetswe mosehlelong wa kgoro ke ngaka. Gona

63 ba bolla bogwera bohole ba tla tsena ba tsweswa sehlare ke banna ba fiwa taelo tsa sona le meila ya sona, gona ge ba apesitswe sona theke-ning; ke magwera (koma) ga ba sa ya ka gae ka lebaka la kgwedi tse

Ga e le go roala ga ba robale serotheng sa nageng ba robala serotheng sa ka gae. Thupa-ntlong, Thupa-ntlo yona e agiwa ka mo kgorong ya mosate e agiwa ke banna le masogana e a rulelwa, le ge e sa rulelwe ka go tiiswa le bothakga e agiwa ka diphata tse remil eng ke bona babuludi e rulelwa ka byang bya mphafa byo bo garotsweng ke bona babuludi. (Magwera) sa bona ga ba dumelwelwe go aga ngwako wa thupa-ntlo ya ka gae mo gare ga mot e. Ka ge legaola le Lesoboro ba sa dumelwelwe go ka aga ngwako mo motseng. Gape legaola ga le tswale ngwana le mosadi e a bolotseng go byalo le lesoboro. Ga mosadi a ka tswala ngwana le Legaola goba le lesoboro mosadi yo byalo a a hlaswega ga a nyalwe ke lesogana goba monna yo e saleng e mofsa o nyalwa ke bakgalabje. Ke mogatsa ba kgalabje. Ge e se ge a ka nyalwa ke lona lesoboro le le mo imisitseng pele goba lona lesoboro le le mo imisitseng mohlang a feditseng go bola koma tsa gagwe ka go di feleletsa Bodikana le bogwera. Serotha sa bogwera sa mo gae Thupa-ntlo le sona se a upelwa. Ke yona ngska ya mošate ya kgosi. Magwera ge a le komeng mosegaré ba hlwa kua nageng ba na le moditi yola wa bona a ba ditiling bodikaneng ke yena a ba disang a ba laolang gore ba se wele diphosong. Mo mosegareng modiro ke go hlankela kgosi ka go mo direla ka dithemo phata, Mabyang Palelo le go tielela magora le go hlankela yena moditi wa bona le g yo a ka yang go řaba matla a bona kua kgosing ka setseka sa gagwe. Dithemo tse remang ke magwera kgosi ge a se na modiro natso a ka di rekisetsa ba ba di hlokang.

64

65

Diphooftolo tse ba di bolayang ge ba le kuanageng mo mosegareng ke tsa kgosi le yena moditi wa bona, le tsa baditiana ba ba hlwang le bona kua nageng go ba tsumisa. Phôfôlô e e bolailweng ke kooma letlalo la yona ke la kgosi moditi a ka na a le kgopela a le fiwa ke yena kgosi ga a na tokelo ya go ka e tseela ka bo yena ka nosi. Mantibua ge ba fihla mo serotheng sa nageng ba tla opela gore ba apei ba tsebe gore ba gorogile kua serotheng gomme ba ba isetse magobe mogwera e mong le e mong o apeélwa ka babo ke babo. Magobe a bona ba basebeta ka dinama le merog le mafsi. Ga ba je moratha byalo ka ge e sa le Madikana. Baisi ba magobe ke Basitsana ba methepa le mathusama le dikgarebe. Ge ba fihla ba fihla ba bea

66

molalaneng o leng kgaufi le serotha, ka lethetho la mothaladi ka tokologano ya go tswalwa ga bona ka mo ba hlatlamana go kgating ya madi a tswalo. Ge basitsana ba ba beile megopo mo fase ka tokologano ba a tloga ba ema kgole gona magwera a ya ka lethetho ka go hlatlamana pele go thoma molubi morago kgosi gona ba ya gona ka go latelana ka o tee ka o tee ba tsea megopo ya magobe ba ya go ja ge balle ba busetsa megopo mola ba e tsiereng. Ge ba feleletse go bea megopo gona ba opela kosa ya gore: Re lle tlang le tsee megopo gona ba iši ba megopo ba tla topa ka o tee ka o tee mang le mang a topa wabo gona ba ya gae gona monna yo a ratang a ka šala a ba opediša le go ba ruta meleo le dikoša tša kôma. E tla re ka nako ya bosegó ka lebaka la iri ya 9. gona magwera a tla tsama ba opela ba ea gae ba na le moditi.

67 mo tseleng ba sepela ba opela gore mang le mang a bakwe gore byale ba tswale serotheng sa nageng ba ya rotheng sa ka gae go robala le yo a sa bollang ge a be a le kgausi le tsela ya bona a tshabe a ba suthelele. Ge ba tsena ba tla tsena ka kosa ya go reta kgosi ea kgoro eo e leng yona kgosi e ba busang ba tla teena ka kgoro ba reta kgosi le kgoro ya gagwe le mohumagadi ba ba reta le ka direto tsa batswadi ba bona. Ba re kgoro e ke ya mang kgoro ke ya Hlabirwa a ngwato a Phahla le ya Tunadi a Bauba a mahlako. Ge ba opetse yona kosa e ya go reta kgosi o tla kwa go kwala mokgolokwane wa mosadi mogolo e mong mo malapeng a mošate.

68 Mosadi mogolo yo o kgethile ke lekgotla la bakgomana ba kgoro eo gore yena ka mehla ge magwera a tsena a opetse koša ya go reta kgosi fele a ba leboga ka mokgolokwane gomme yena mosadi yo wa mokgolokwane o fiwa nama ya mmutla ka mehla ge magwera a tsena ka fa go yena nama e e iswa ke modita-koma ge ba tsena mo serotheng Thupantlong ba tla itiša ka go opela morago ba robala ba dikologa sebešo se se goditsweng mollo. E tla re ka masa e sale bosegoo sego ka nako tša bo iri ya 4 goba (3.30 a.m.) moditi a ba tsosa le gona ba tswa serotheng ka go opela koša tše pedi tša go kwatsa gore go seele ba a tsoga ba a sepela ba boela serotheng sa nageng koša ya pele. Dithomo diphomporogohlo tša bo meso di a e tseba.

69 No. 2. Lešahla-lešahla, labo noko di a tsoga. Ge ba opetse kosa tše 2 tše ba tswa ka kgoro ba leba rotheng sa nageng ge ba fihli- le serotheng sa nageng ba gotša mollo wa go ora ka dikgong tše ba tlileng natšo nageng maabane ka gore tšatši le leng le le leng ba swametsa tla le dikgong tsa go ora mo serotheng sa gae le sa nageng. E tla re pele ga letšatši le hlaba ba tswa ka mo serotheng ba ba kua ntle ga serotha gore letsatsi le ba hlabelle gona ba letela magobę be le kua ntle gaserotha ka gore molao wa koma ya banna Bodikana le bogwera ga ba hlabelwe ke letsatsi ka serotheng ga ba dikelelwe ke letšatši nageng ba se ka serothe. E tla re mohlang kgosi a bonang gore lebka la go ka aloga ga bona le a batamel a go šetše tekanyo ya kgwedi a roma e mong wa bakgomana go tšeа lefata

X34/79

le le telele a yo le epela bosego-gare mo basitsana ba rolang
 70 tša go ja ga magwera gona, mo magwera a tseang magobe gona. E
 tla re ka la ka moswane ge bcsitsana ba ba tlisang dijo ba e bona
 phata e ya lefata e epetswe gona ba tla tseba gore koma e batametše
 go aloga. Gona le batswadi kua gae ge ba e kwa ba bile ba bona
 gore lefata le epetswe gona le bona ba tla botša basadi gore apeyang
 byalwa bya magoro koma e batametse go aloga, gona basadi ba tla
 tsea magoro a ba a fulang mo pitseng tee di apeelang babuludi ba
 a ina ka meetsing ba a apeya goba byalwa ba omela ka mohlaba
 "Mimela" gore a bele goba byalwa ge a bidile ba a hlotla e ba
 byalwa bo bitswa gore ke byalwa bya magogo. Byona byalwa bya
 magogo ga bo nowe ke masogana le banna ba ba sesung ba ke ba
 71 bolotsa ngwana wa bona wa mosimane goba wa ngwanenyana bo nowa
 feela ke banna-tia ba ba buluditseng barwa le barwedi ba bo nwa
 le bakgalabje le bakgekolo. Ka gona mang le mang yo a ka kwang
 gore bokete go hlwele go nwewa byalwa bya magogo gona o tla tseba
 gore koma ya bogwera bya ntsho e kgaufi le go aloga. Morago ga
 fao kgosi e tla kgoba piitso ya tsebisa setshaba gagolo ba e leng
 batswadi ba babuludi a re: Aga! Ekukišeng koma e budule gona
 mang le mang yo a nang le mmuludi o tla ſoga lekḡswa le tlhaba
 ya letlalo la nku, le go nyaka makhura a yona nku goba a kgomo
 goba makhura a lefehlo a di bea gabotse mo lapeng la gagwe go
 letela tšatši la kalogo ka mo kgoši a tlang go buša a ba botša
 ka gona. Gona kgoši o tla bitša gape piitšo ya setshaba a tsebiša
 72 gape are; koma e budule a bana ba ye lebelong. Gona banna ba
 tla akanya felo mo ba ka yang ba thoma lebelo gona. Ba go akantshana
 ba be ba kwana ka go bea gore a ba thome go tloga bokete go fihla
 fa serotheng.

Ba tla bea bogole bya tekanyo ya mebaele e 3 goba 4 (3-4 miles)
 gora babuludi ba tla dira modiro oo wa lebelo ba iswa ke masogana
 le moditi wa bona, ba swanetšo tšea lebaka la matšatši a 10
 ba e ya lebelong ka moswane o mong le o mong pele ga ge ba e ja
 dijo yo a ka ſiang ba bangwe a tšea sefoka sa lebelo ka matšatši

K34/79

a 10 ka tokologanyo a sa fetwe ke e mong o bitswa gore ke "Thsii" le yo a ka thomang go ba šia ka lebelo go tloga ke tšatši la 6 go fihla ka la 10 a ba Šia ka tokologanyo ya matšatši ao le yena o bitswa gore ke Thsii o fiwa theto le tumisego mo setshabeng gagolo mo mphatong wa gabo o retwa go feta ba banwe o tumiswa go feta ba bangwe ke mogale wa lebelo. Ka lona lebaka le ge magwera a le modirong wa lebelo banna bohole ba motse le bakgalabje ba phuthegela kua serotheng go bona le go hlatsa yo a šiileng ba bangwe. Ka lona lebaka leo la matšatši a lesome basadi kua gae ba apeya mabyalwa a kalošo ka letšatši la 11. Mantsibua e tla ba la kgorogo ya babuludi gae mo kgorong ya mosate ba bonwa ke bohole bana le basadi e le dialoga ka lona la 11 banna bohole ba motse ba tla hiwa ba ba bola ditlopo ba ba tšweša makgeswa a dinku le go ba tlotša ka makhura a nku, kgomo, goba a lefehlo a hlakantswe le letsoku.

74 Mantsibua banna ba aga mphato wa bogwera ba tše mollo ba tshuma serotha mo mollong wa serotha ga se efsa ba lahlela byang byola bya Leriana babuludi ba beng ba bo tswele gore boswe tuku-tuku go tee le serotha ge ba feditse gona ba etetša babuludi ka megobo le dikati e le masogana a mahulwana a swere phata tše tše tše telela tše bitswang gore ke makgai ba tsena ka kgoro ya mosate e le dialoga mekgosi e le magolo maparapatla le phalefala di letsua mekgolokwane e le megolo le dikati. Ge ba fihlile mo mošate ba retwa ka direto tsa bogale bya ge ba tso thopa bona komeng. Ba fiwa dijo le magogwa le dikobo ke batswadi ba robala ka la ka moswane ba tsogela nageng e sa le bošego ba sešu ba ja selo bare ba iletse Legotsana. Ka merithi ba tla boa ba tla gae mo mošate ba rwele dikgong ba hwetša batswadi ba ba soletše dijo ge ba lle mang le mang wa dialoga afela a ema ka o tee ka o tee a rēta leina la gagwe la bona a thaeditswe ke banna le basadi fao go tla kwala sethakga sa go tseba go rēta le lessaedi ge ba feditše modiro wa theto ya maina * gona ba tla thoma go bina kosa ya bona ya kalogo e bitswang Kgantla. Ga ba binne go bonwe dithakga tsa ba dialoga le bakgalabje ba ba beng ba bintsha gona kgosi ka nosi o tla ema mo gare ga ba setshaba a reta leina la morwa wa gagwe yo a beng a rwele Mphato o a be a ba botša le leina

76

la gagwe la bogolo le gore: Ka yo leina la ba mphato o ke makete! Gona setshaba se tla tshela lehoa la tebogo le go thabela go tseba leina la mphato gona kgosi ka moswane o tla ba hlabisa kgomo ba fetsa matsatsi a fetsago seatla (5) mo kgorong ka la 6 ba phatlalala go ya gae. Go thoma fao ke masogana mang le mang yo a ratang a ka na a nyala mosadi a ka dula le banna kgorong mollong a ku fetola taba lekgotleng la mošate a ka rongwa go rapela molato a ka ba moditi wa koma le go ba moditiana o tswele molaong wa bosoboro le bo gaola.

Mphato o mong le o mong o swanetšo ba le bagale ba ona.

Kgoši II

Phookgô III

Thsii

Go tsebya gore kgoši ya mphato o ke mokete, Phokgo ke mokete Thsii ke mokete,

77

Kgoši ke ya madi a go tswalwa Phookgo ke yo a ileng a re e sa le masoboro a ba fonya ka dikgati ge ba otlana gwa seke wa ba le yo a mo fonyang Thsii ke yo a ba šiileng ka lebelo ge ba ile peanong ya lebelo la Kalogo. Byalo ka mphato šo ke mphato wa Makwa kua ga Masemola.

Kgoši ke Tseke

Phôökgo ke Mmalefase

Thsii ke Nkopodi

Ka gona mphato o mong le o mong o na le kgoši Phôökgo Thsii

78

Maina a mephato ya basadi šia:

1. Matlosa I kgoši ke Diphala I
2. Masoka " Mamasegare
3. Mapogo " Mmanyaku
4. Maputla " Mpetše
5. Matloša II " Diphala II
6. Masoka II " Thorometšane
7. Diēnēla " Lekgolane
8. Mapoko " Mmakopi
9. Dibuka " Mpilo

K34/79

10	Masegela	"	Dithobolong
11	Makebya	"	Mnamatodi
12	Matlatša	"	Mnampilo

- 79 Lebollo le tswa kae? Lebollo ke selo se se tlileng le Bapedi ge ba e tswa Bokgatla. Ka ge bapedi e le setshaba se se ngwathegilego go Bakgatla. Ba tlide le lebollo mo nageng ya Bopedi ba na le kgoši ya bona Thobejane. Ge ba fihla lefaseng la Bopedi ba hweditse setshaba sa mongatane ba na le kgoši ya bona e lego Monampane. Sona setshaba sa bu Mongatane ba be ba sa tsebe lebollo ba be ba sa bolle, ba be ba no lekwa ka ditsebe feela gore gona le selo se eleng lebollo eupya bona ba mongalana ba sa bolle. Ge Bapedi ba fihla mo nageng ya bopedi ba ga Mongatana a ga ba ka ba ba rata. Ba ile ba lwa le Bapedi ba be ba leka go ba raka gore e se ke ya ba badudi ba mo faseng k la bona auwa ba lwa le bona ba fenywa ke Bapedi. Ge Bapedi ba ba fentše ba dira gore ba ba thubele, ke ba Mongatane ka go ba hlankela, le go ba ntšhetša dibēgō. Gona ba Mongatana ba gana taba eo ya gore ba hlankele Bapedi ka go ba ntšhetša dibego gona Bapedi ba ba gapeletsa ka ge ba ba fentše, ka gona ba Mongatana ka bakala go fengwa ga bona ba thoma go dira mediro ya bohlanka bya go hlankela Bapedi le gore ba buswe ke melao ya bona. Mehleng eo ba ga Mongatana sebego sa bona sa nama kua mošate e be e le Sebete sa kgomo motho wa bona ge a hlabile kgomo o be a isa sebete sa yona kua mošate go kgoši goba sebego. Ka gona kgoši ya Bapedi Thobejane ga a ka a rata go begelwa ka sebete a rata ge ba ka be ba mmegele ka lehlakori la kgomo ka mo elego molao le mokgwa wa Bapedi ka gona a laela gore, lena ba ga Mongatana! Ga le tliša sebego sa nama mo mošate le tlise lehlakori le sehlwe le tliša sebete. Ba ga Mongatana ba homola feela ga ba ka ba lesa go hlwa ba iša sebete kua mošate ba fedile ba se iša. Ka gona kgoši ya Bapedi a re, batho ba ba Mongatana ge ba sa lese taba e ya go tliša sebete, ke gore ba am nnyatša ga bakwe ba dirwa ke ge ba sa bolla, e le masoboro. Ka gona a laela gore Bamongatana, ba bolotswe mohlang go bang le koma. Gomme e itše mohlang koma e hlagang mo Bopedi,
- 80

829

Bapedi a swara masogana a ba Mongatara le basimane ba ba iša thabeng go ba bolotša ka ge kgoši Thobejane a be a re go se kwe molao mo le gc se tliše scbego sa nama ya lehlakori ba dirwa ke Bosoboro (go se bolle) le gona a re, ge ba sa bolle ba tla re tlisetša malwetši mo basading ka gore byale re agile nabo, re phela mmogo nabo, le mo basading ba rena Bopedi ba tla phela le bona ka go tsena dilaong tša bona ba phela le basadi bo mme rena ba re bolotseng ra thopa malwetsi a bosoboro le ditšhila tša bosoboro ka go se bolle ga ba Mongatara ka ga tumelo ya ba lebollo e re lebollo sephemo sa malwetsi mo bophelong bya monna, gape ke leswao la yo a bolotšeng le lesoboro, yo a sa bollang ke lesoboro ga ana tumelelo le tshwanelo ya go ka tsena mosading mo go basadi ke leswao la mosadi ge a bolotse o swanetšo ba le sekao pele se se dirwang ke basadi ba polotšo sephering gape o swanetso rutwa mo lebollong go amogela monna ge a tsena go yena le go rutwa go belega le ka mo ngwana a swarwang ka gona ge a sa tswa mo pelegong ka morago ga lebaka ba ga Mongatana ba ile ba tlwaela modiro o wa lebollo ba o thabela le bona ka noši ba o rata g ba se ke ba hlwe ba o dira ka kgapeletso le bona ba thoma go nyatša monna le mosadi yo a sa bollang. Ka gora lebollo go tloga fao ya ba modiro o o tumisegang o rategang.

83

Ka morago ke ge go fihla setshaba sa ba bina Tau ba e tswa Maponong e le karolo ya setshaba sa Mapono a ga Nkwana (Mazulu) ba tla ba sa apere sepono se(Zulu) le meila le mekgwa e le yona ya Sepono le se(Zulu). Ba rotoga ba etswa thoko ya bohlabatšatši ba sa tsebe selo ka ga lebollo ka ge mapono a sa bolle. Ba bina Tau bao ke ba Mogašwa ba phaahla ba Nkadimeng, ba Mphanama, ba Masemola le ba Ntshabeleng bona ba be ba sa bolle ba sa tsebe koma keng! Byale ba hwetsa ba Mongatana Bapedi e le baagi ba lefase leno gona ba tumiša koma ba e dira selo se segolo sa tlhompho ka ge e laodiswa gabotse ke bona Bapedi le ba Mongatana batau bao ba thoma go e duma le go e rata, ba be ba bona ba thoma go bolotsa bana ba bona masogana le dikgarebe go thoma fao koma lebollo ya ba modiro wa thatego le tumisego morago gwa tla ba bina

829

K34/79

32*

84 cont. phiri eleng ba Matlala le bona ba thabela modiro wa lebollo ba o rata. Ka gona lebollo (Koma) ke lehumo le legolo mo nageng ya Bapedi.

END S 829